

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Małgorzata Szelağ
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Wydział Biologii
Zakład Genetyki Molekularnej Człowieka

Stypendystka projektu pt. „Wsparcie stypendialne dla doktorantów na kierunkach uznanych za strategiczne z punktu widzenia rozwoju Wielkopolski”, Poddziałanie 8.2.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki

Porównawcze modelowanie *in silico* białek STAT i IRF, jako nowe podejście do identyfikacji specyficznych związków chemicznych, działających jako inhibitory funkcjonalne

Rodziny STAT (przebieżniki sygnału i aktywatory transkrypcji) i IRF (czynniki regulujące interferony) to białka, zbudowane z wielu domen strukturalnych. Biorą one udział w regulacji fundamentalnych procesów komórkowych, ale przede wszystkim współdziałają ze sobą w obronie organizmu przed patogenami oraz w przekazywaniu sygnałów w komórkach układu odpornościowego, związanych ze stanem zapalnym czy nowotworami. Cytokiny i czynniki wzrostu to główne narzędzia organizmu do walki z różnymi wyzwaniami immunologicznymi. STAT-y są aktywowane przez sygnały pochodzące od interferonów (IFN), interleukin (IL) i czynników wzrostu. Onkoproteiny również są aktywatorami STAT. Rodzina STAT składa się z siedmiu białek: STAT1, -2, -3, -4, -5A, -5B i -6, strukturalnie zbudowanych z pięciu domen. Aktywacja STAT indukowana jest przez fosforylację kluczowej reszty tyrozynowej w transaktywacyjnej domenie STAT. Prowadzi to do kaskady zdarzeń sygnalizacyjnych włączając dimeryzację STAT-STAT poprzez wzajemne oddziaływanie typu domena SH2-fosfotyrozyna (pTyr), migrację dimerów do jądra komórkowego, przyłączenie DNA i indukowanie transkrypcji genów docelowych w jądrze komórkowym. IRF-y są aktywowane przede wszystkim przez cytoplazmatyczne receptory rozpoznające wzorce (PRR) oraz są ściśle związane ze szlakiem sygnalizacyjnym receptorów Toll-podobnych (TLR). Mogą jednakże ulegać aktywacji przez interferony i interleukiny. Rodzina IRF składa się z dziewięciu białek: IRF1, -2, -3, -4, -5, -6, -7, -8 i -9, strukturalnie zbudowanych z konserwatywnych domen, z których najbardziej charakterystyczne są: domena wiążąca DNA (DBD) i domena regulatorowa. Aktywacja IRF-ów (niekiedy indukowana przez fosforylację kluczowej reszty serynowej) prowadzi do migracji do jądra komórkowego, przyłączenia do DNA i indukowania transkrypcji genów docelowych.

Anormalna aktywacja STAT- i IRF-zależnych szlaków sygnalizacyjnych występuje w wielu jednostkach chorobowych, spośród których można wymienić: astmę i alergię (STAT6), choroby autoimmunologiczne (STAT1, STAT2, STAT4, IRF5 i IRF9), choroby układu sercowo-naczyniowego (STAT1, STAT2, IRF8 i IRF9) oraz rozwój i progresję nowotworów (STAT3, STAT5A i IRF4). Inhibicja białek STAT i IRF może być cenna z punktu widzenia leczenia tych schorzeń.

Realizując swoją pracę doktorską dążę do zrozumienia molekularnego mechanizmu aktywacji STAT-ów, czyli wiązanie z receptorami i powstawanie dimerów poprzez specyficzne oddziaływanie peptydu fosfotyrozynowego (pTyr) z domeną SH2, we wszystkich STAT-ach. Ponadto chciałabym scharakteryzować sposób wiązania STAT i IRF z DNA, dynamikę asocjacji/dysocjacji kompleksów białko-DNA, jak również wzajemne oddziaływanie tych białek w makrokompleksach (np. ISGF3 zbudowany z STAT1, STAT2 i IRF9). Domeny strukturalne odpowiedzialne za wiązanie z DNA (STAT i IRF) oraz proces dimeryzacji (STAT) są wysoce konserwatywne i homologiczne. Oznacza to, że istniejące podobieństwa są istotnymi przeszkodami w specyficznej inhibicji STAT-ów i IRF-ów (np. tworzenie heterodimerów, wiązanie się z tą samą sekwencją DNA). Inhibicja wyżej wymienionych oddziaływań stanowi atrakcyjny cel terapeutyczny. Znalezienie różnic w budowie homologicznych domen tych białek, przyczyni się do skuteczniejszego wyszukiwania specyficznych inhibitorów w wirtualnych badaniach przesiewowych bibliotek lekopodobnych substancji i umożliwi znalezienie związków działających w sposób selektywny.

Schorzenia związane z dysfunkcją układu odpornościowego to powszechne zagrażające życiu choroby, ściśle związane z naszym trybem życia. Według WHO ilość przypadków raka wzrośnie o 57% w przeciągu następnych 20 lat. Ilość osób, które umrą w wyniku chorób sercowo-naczyniowych wzrośnie do 23.3 miliona w 2030 roku. Aktualnie 235 milionów osób cierpi na astmę, z czego większość to dzieci. W krajach rozwijających się 347 milionów osób ma cukrzycę. W 2030 roku będzie to jedna z siedmiu głównych przyczyn śmierci. Choroby autoimmunologiczne atakują kobiety i mężczyzn w każdym wieku. Toczeń rumieniowaty układowy stanowi w przybliżeniu 70% wszystkich przypadków kolagenoz, z czego połowa jest związana z uszkodzeniem narządów głównych: serce, płuca, nerki i mózg. Dlatego też ogromne znaczenie ma pogłębianie wiedzy na temat selektywnej inhibicji STAT-ów i IRF-ów bez wywierania wpływu na pozostałe białka należące do tych rodzin. Powinno się wkładać więcej zaangażowania w połączenie doświadczeń eksperymentalnych z poznawaniem biofizykochemicznej natury badanego mechanizmu bądź procesu z wykorzystaniem narzędzi, jakie oferuje bioinformatyka czy chemia teoretyczna. Po zrealizowaniu, mój projekt doktorski wniesie wiele istotnych informacji do zagadnienia, jakim jest mechanizm dimeryzacji rodziny STAT i pozwoli na poznanie różnic uzależnionych od budowy poszczególnych białek. Modelowanie inhibicji białek STAT, pozwoli na opracowanie

mechanizmu selektywnej manipulacji ich aktywności. Podobnie w przypadku rodziny białek IRF, zbadanie mechanizmu oddziaływania domeny DBD z DNA wyznaczy nowy, do tej pory nie badany, kierunek wpływania na anormalną aktywność szlaków prozapalnych. Ponadto identyfikacja alternatywnych miejsc wiążących inhibitory pozwoli na modulowanie aktywności STAT-ów i IRF-ów niezależne od dimeryzacji czy oddziaływania z DNA. Na podstawie wirtualnych porównawczych badań przesiewowych dążę do znalezienia nowych specyficznych inhibitorów dla potencjalnych celów terapeutycznych w miażdżycy – STAT1, toczeniu – STAT2 oraz chorobach nowotworowych – STAT3 i STAT5A, przeznaczonych do testowania w modelach komórkowych *in vitro*, które opracowaliśmy w Zakładzie Genetyki Molekularnej Człowieka, na Wydziale Biologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.